

DE SCHEEPVAART VAN WELEER

De Lemster nachtboot — Naast de visserij was de Zuiderzee-scheepvaart bijzonder intensief. Bekende diensten waren die van Enkhuizen naar Stavoren (vroeger de Spoorpont) en de diensten van Kampen en Lemmer op Amsterdam. De Oranjesluizen bij Schellingwoude werden toen nog met handkracht bediend.

De strontvloot bij Staveren — Een grote vloot tjalken vervoerde Friese mest voor het tuinbouwgebied Westland. Op de illustratie de z.g. „strontarmada” aan de grond bij Staveren.

Turfschippers op de IJssel — Turf was vroeger een veelgebruikte brandstof en het vervoer ging veelal over water. Er waren schippers die vrijwel uitsluitend turf voeren en men sprak ook van „turftjalken”. Op de illustratie turfschippers bij Kampen met een vracht voor Zwolle.

De Kamper Stoomboot — Omstreeks de twintiger jaren voer de Kamper Stoomboot per week vier maal op Amsterdam. Het tarief (enkele reis) was voor die tijd nog een heel bedragje: 1e kajuit f 1,75, 2e kajuit f 1,25. Kinderen en militairen mochten mee voor respectievelijk f 1,25 of f 1,-.

Het Oude Zuiderzee Kwartet

Tot stand gekomen met medewerking van het Rijksmuseum-Zuiderzeemuseum, de Gemeentevoorlichtingsdiensten, het Scheepvaartmuseum en vele particulieren.

aangeboden door **MSD** postbus 581,
MERCK 2003 pc haarlem,
SHARP & tel 023-31 9330
DOHME

Vormgeving - Bevink Edities - Derijcke en Koch Studio's Amsterdam
Illustraties - Dagmar Stam

HET ZUIDERZEEGEBIED VOOR DE AFSLUITING

In 1924 werd Wieringen met het vasteland van Noord-Holland verbonden. In 1932 werd de Afsluitdijk naar Friesland gedicht. Met het droogmaken van de Wieringermeer begonnen de inpolderingen. Zo werd de zoute Zuiderzee het zoete IJsselmeer.

L.S.

Het Oude Zuiderzee Kwartet biedt u een kleurige doorsnee van wat wel „Het hart van Holland” wordt genoemd. Het is gesitueerd in de tijd dat de zee nog open was. Een tijd waarin de scheepvaart en de visserij, de oude ambachten, de klederdrachten en de folklore - een bont en levendig palet vormden van Holland op z'n mooist. Ook echter bedekte dit veelbezongen gebied een wereld van hard werken, ontberingen en bittere armoede. Maar daarnaast was er de vreugde van het hechte gemeenschapsleven en de tevredenheid met de kleine dingen die het leven te bieden had.

Het Oude Zuiderzee Kwartet is gebaseerd op historische en authentieke gegevens, die met medewerking van het Zuiderzeemuseum te Enkhuizen en tientallen deskundigen rondom „de oude Zuiderzee” werden verzameld en opnieuw in beeld gebracht.

Wij zijn er welhaast zeker van dat u het Oude Zuiderzee Kwartet niet alleen met veel plezier zult spelen, maar dat het ook een leuke en blijvende herinnering zal zijn aan een uniek stuk Hollandse schoonheid.

De uitgever.

** De spelling op de kaarten is gebaseerd op de tot 1934 geldende oude spelling De Vries en Te Winkel.*

Zó spelen we kwartet

Na goed schudden krijgt iedere speler een gelijk aantal kaarten, maar zodanig dat er altijd minstens 4 kaarten in de „pot” zijn (blind stapeltje). Degene die gedeeld heeft begint en vraagt een andere speler een kaart van een kwartet waarvan de vrager reeds een of meer kaarten in zijn bezit heeft.

Als de ondervrager de kaart heeft dan moet hij die geven.

De speler gaat met vragen aan iedere willekeurige speler door zolang hij de gevraagde kaarten krijgt.

Als de ondervraagde speler de gewenste kaart niet heeft dan mag de vrager een kaart uit de pot nemen en is de ondervraagde aan de beurt.

Winnaar is degene die de meeste kwartetten opzij heeft gelegd en bij gelijke aantallen wint de jongste speler.

Het Oude Zuiderzee Kwartet

DE EILANDEN

Wiermaaien bij Wieringen — Wier of zeegras werd in het water gemaaid. In gedroogde vorm diende het als vulstof voor bedden etc. Maar de Wieringers bouwden er aan de Oostzijde van hun eiland ook een dijk van. De Wierdijk, die nog steeds bestaat.

Bruiloft op Marken — Een hoogtepunt in het Marker leven. In prachtige bonte dracht werd de vrouw de bruid, maar er werd getrouwd in stemmig zwart. Het bruilofstfeest werd gevierd met o.m. het bruiloftsmaal volgens oude tradities.

Wasdag op Urk — De veelsoortige kleding, de veelal grote gezinnen en de wil om kraakhelder voor de dag te komen vergden lange drooglijnen. Daarom werd op Urk de was met behulp van hoge stokken veelal dwars over straat te drogen gehangen.

Bijbellezing op Schokland — Omstreeks 1860 werd Schokland ontruimd wegens armoede en overstromingsgevaar. Daarna waren dijkwerkers, maaiers en rietsnijders als „gastarbeiders” op het eiland werkzaam. Voor hen en voor vele schippers hield de havenmeester nog „bijbellezing” in de kerk op de Middelbuurt.

DE OUDE HISTORIE

Oostindiëvaarders voor Hoorn — Tijdens de bloeitijd van de O.I. Compagnie was Hoorn een belangrijke handelsstad. Bij terugkomst in Holland werden zieke zeelieden op Wieringen in quarantaine gebracht, waarna via de Zuiderzee de thuisvaart werd gemaakt.

Veertien dagen op een ijsschots — „Klaas Klaassen Bording en zijn beide zonen. Den 15 Janij van Durgerdam ter botvangst uitgegaan en na 14 dagen omzwerving op eene ijsschots in de Zuiderzee, den 27 Janij 1849 te Vollenhove opgenomen”.

De Slag op de Zuiderzee — In 1573 versloeg de Geuzenvloot onder Cornelis Dirkszoon de Spanjolen onder admiraal Bossu. Daags na de overwinning wordt in de Grote Kerk van Monnikendam door Bossu het vredesdictaat ondertekend.

De watersnood van 1916 — Ook voor de bevolking rondom de Zuiderzee was het water tegelijk vriend en vijand. De overstroming van 1916 was een ware ramp. Op de illustratie Volendammers die via de zolder nog wat bezittingen veilig stellen.

OUDE AMBACHTEN

De mattenmakers van Genemuiden — In de zomer werden aan de Zuiderzee de biezen gesneden die, na droging, 's winters veelal in huisvlijt tot matten werden gevlochten. Een ieder moest in hoog tempo meewerken om zo „de huishoudbeurs te spekken”.

De tegelbakkers van Makkum — Al sinds 300 jaar is het oude Makkum bekend om zijn aardewerk. Men maakt er fraai beschilderde tegels in verrassende variatie. Maar de trots van Makkum is wel het kunstzinnig gevormde en met veel vakmanschap gedecoreerde sieraardewerk.

De meubelschilders van Hindeloopen — Vermoedelijk van Noorse oorsprong, heeft deze schilderkunst een geheel eigen karakter gekregen. Kasten, stoelen en wiegen — maar ook kleine gebruiksvoorwerpen worden in dit mooie Zuiderzee-stadje met vaardigheid beschilderd.

De kappenmaakster van Huizen — Huizen was nog in het begin van de eeuw een vissersplaats van formaat (in 1910 96 schepen!). De klederdracht van de Huizer vrouwen valt op door de hoge kanten kap. Op de illustratie een kappenmaakster aan het werk temidden van de meisjes van het Huizer naaischooltje.

AAN DE WAL

Harderwijker Zeilmakerij — Zeilmaken was in de bloeitijd van de Zuiderzee-visserij een van de belangrijkste ambachten. Vooral eind vorige eeuw waren de vissersvloten ongekend groot (Bunschoten 171 botters, Huizen 182, Urk 213 haringschuiten, Volendam met 200 schepen!). Volop werk dus voor o.m. de zeilenmakers van Harderwijk.

Monnikendammer vischrookerij — Behalve het zouten van vis — is het roken een goede conserverings-methode. In Monnikendam levert men van ouds her prima gerookte vis. Haring was een heel belangrijke vissoort. In gerookte vorm wordt de haring een bokking.

Spakenburger scheepswerf — Omstreeks 1900 telde men rondom de Zuiderzee 25 scheepswerven. In Spakenburg waren er toen twee. Karakteristiek voor de werf is behalve de helling, de werfschuur. Soms waren deze heel hoog, met wegdraaibare deuren, zodat het schip na voltooiing naar buiten kon worden getrokken.

Volendammer vischafslag — De afslag speelt in het vissersleven een belangrijke rol. Immers hier wordt de vangst in verdienste omgezet. Visboeren maakten vroeger graag gebruik van de hondekar (compleet met carbidlantaren).

WINTER AAN ZEE

Met de prikslee buitengaats — In strenge winters werd bij Hindeloopen graag de prikslee gebruikt voor een tochtje op de dichtgevroren Zuiderzee. De Hindelooper dracht is een van de kleurigste klederdrachten van het Zuiderzee-gebied.

Met de ijszeiler op de Gouwzee — Ijsvermaak zonder weerga. Voor de beter bedeeden met echte ijsschuiten. Maar de „gewone man” had met zijn oude roeiboot, voorzien van ijzers en zelfgemaakt tuig, minstens even veel plezier.

Koek en zoopie op het ijs — 's Winters lag de visvangst vrijwel stil en dan was in de vissersplaatsen schraalhans keukenmeester. Wat bijverdienste met een koek en zoopiekar was daarom bijzonder welkom. Het zoopie bestaat van ouds her uit hete chocolademelk.

Op de schaats naar Marken — Een paar schaatsen had lang niet iedereen. . . Maar wanneer je er als jonge Volendamse toch een paar wist te bemachtigen, dan was een tochtje naar Marken een aparte belevenis.

VISSCHERSLEVEN

Elburger botter in volle zee — Botslepen, met een span van twee botters vereiste grote bekwaamheid in vis- en vaartechniek. Dikwijls werd al op zee de vangst verkocht. De „koopschuit” kwam tussen de beide botters langzij en de handel werd gedaan.

Haringtellen aan de haven — Vroeger werd de haringvangst geteld. Voor elk tal (200 haringen) ging er één in een apart tonnetje. Zo berekende men daarna de totale vangst. Bij overvloedige vangst was het overigens ook geen vetpot, want dan deed de haring niet meer dan 3 à 4 ct. per tal en soms nóg minder . . .

Nettenbreien in de „boet” — Boet is dialect en betekent aan de Westwal (N. Hollands Zuiderzeekust) schuur. Men spreekt daar ook van nettenboeten i.p.v. nettenbreien. Rondom de Zuiderzee was het breien van de netten typisch mannenwerk — in tegenstelling tot de Noordzeekust waar veelal vrouwen dit werk deden.

Spieringvissen onder het ijs — Een niet ongevaarlijke methode om ook 's winters nog wat te verdienen. Door een driehoekig wak werden de netten uitgezet. Bij kerend tij was de vangst dikwijls redelijk, (op de achtergrond het dijkdorpje Durgerdam).

ROEMRUCHT VERLEDEN

Het Muiderslot bij Muiden — Een vestingwerk uit de 14e eeuw, dat na de uitvinding van het buskruit zijn betekenis verloor. In het begin van de 17e eeuw stichtte P. C. Hooft er zijn cultureel centrum „De Muiderkring”. Het slot is na 1825 gerestaureerd en een van de mooiste bouwwerken rondom de Zuiderzee.

De Schreierstoren te Amsterdam — De toren die zijn naam ontleent aan de tijd van de Compagnieën, toen daar de afscheidstranen van de zeemannsvrouwen vloeiden . . . In 1481 werd de stenen wering opgetrokken waarvan o.m. de Munttoren, de Anthoniespoort (Waag) en de Schreierstoren deel uitmaakten.

Kasteel Radboud bij Medemblik — De plaats was al voor het jaar 1000 een handelscentrum en kreeg in 1289 stadsrechten. Het kasteel, waaraan ten onrechte de naam van Radboud, koning der Friezen is verbonden, is in feite door Graaf Floris V gesticht.

De Drommedaris in Enkhuizen — Een verdedigingstoren uit 1540 met in het achtkantige torentje een carillon. Enkhuizen is rijk aan stedenschoon. In het prachtige Zuiderzeemuseum wordt de rijke historie van het Zuiderzeegebied in al zijn vormen getoond.